

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

**Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin,
milli adət-ənənələrinin,
elm və mədəniyyətinin təbliği**

Şirvani Ədilli

Yazıçı-publisist Qan Turalı meyxananın Azərbaycan xalqına və ümumiyyətlə türk kultürünə yad bir sənət olduğunu iddia edir və bunu müxtəlif arqumentlərlə əsaslandırmağa çalışır. Həmin arqumentlərin nə qədər keçərliliyinə nəzər salaq.

Qan Turalının iddiasına görə meyxana əruzdur, əruz da bizə yad vəzn olduğundan meyxana da bizə yaddır. Yazar bu fikrində ikiqat xəyata yol verir. Birincisi, meyxana əruz deyil, ikincisi, əruz özü də dilimizə yad vəzn deyil. Əruzun dilimizə uyğun vəzn olduğunu məlum araşdırma kitablarımda incəliklərinə kimi izah etdiyimə görə həmin fikirləri burada təkrarlaşmağa ehtiyac görmürəm. Qan Turalı əruzun dilimizə uyğun vəzn olmadığını əsaslandırmaq üçün M.Ə.Sabirin fikirlərindən misal gətirir. Əslində isə əruzun dilimizə uyğun olub-olmaması məsələsinə nəzəri cəhətdən yanaşmaq lazımdır, kiminsə fikirləri əsas ola bilməz. Fikirlər özü də əsaslandırılmalıdır. Dilimiz məlum, əruz məlum. Onlar arasında konkret bir ziddiyyətin və ya ziddiyyətlərin nədən ibarət olduğunu göstərmək lazımdır. Bunu heç kim göstərə bilməz. Sabirin özünün yaradıcılığının böyük əksəriyyəti əruzdadır, özü də burada əruzun daha çox sayda qəliblərindən istifadə edib. Həm də Sabirin yaradıcılığı daha təmiz türkcədədir və xalq dilinə daha yaxındır. Bununla da Sabir bəlkə də özü də bilmədən təmiz türkcədə də əruz şeiri yaratmağın mümkünlüyünü və əruzun dilimizə uyğun vəzn olduğunu göstərmiş və özü əleyhinə olduğu halda əruzun ədəbiyyatımızda yaşamasına rəvac vermişdir. Böyük ədibin məlum müsahibədə əruz və muğam haqqında dediyi fikirlərin özünü doğrultmadığını bu gün görə bilərik. Sabir həmin müsahibəsində də bildirdiyi kimi, müsahibələrindən onun bu fikirləri ilə razılaşmayanlar da olub.

Onu da qeyd edək ki, bu gün "əruz dilimizə uyğun vəzn deyil" deyənlərin çoxu heç əruzü bilmir, öyrənmək də istəmir, yaxud öyrənə bilmir, canını qurtarmaq üçün əruz dilimizə yaddır, bizə lazım deyil deyir.

Meyxananın əruz olmadığı isə o qədər aydındır ki, bu yanlış fikri deyənlər həqiqətən insanı təəccübləndirir. Klassik meyxananın şeir vəznini 4-4-3 bölgülü heca vəznini, şeir şəklində qoşmadır. Yəni klassik meyxana eynən aşiq şeiri formasında deyilir. Məşhur "Bizim Cəbiş müəllim" filmində deyilən meyxana-

**musan/3,
Anam sənə/4 qurban ay Sa/4r-
köynək/3...**

Qərb bölgəsinin aşiq havaları üstündə oxunan mahnılardan da misallara baxaq ("Cəlili" və "Şerili" aşiq havaları üstündə):

**Dəli könül/4 nə divanə/4 gəzirsən/3,
...Düz çıxmaz il/4qarı, əhdi/4-peymanı/3...**

**Uca dağlar/4, qarlı dağlar/4 başında/3,
Bir yar sevdim/4 timə şal var/4 başında/3...**

Hər şey göz önündədir. Əgər bu mahnılar Azərbaycan xalqına,

Məqalə müəllifi heç özü də bilmədən bu misallarla öz iddiasının tam əksini sübut edir. Baxmaq görək, meyxana bu iki şeir nümunəsindən hansına daha yaxındır? Qurbaninin şeiri misraları 4-4-3 bölgüsündə olan qoşmadır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi meyxana da tam eyni forma üstündə deyilir. Qəzəl şeir şəklində isə meyxana ilə heç bir yaxınlığı yoxdur. Dilin təmizliyi baxımından da, meyxana məhz Qurbanidən gətirilən nümunəyə yaxındır. Çünki, meyxana təmiz xalq dilində deyilir. Hətta demək olar ki, meyxana qədər xalqın danışdığı dilinə yaxın olan ikinci bir sənət nümunəsi yoxdur. Yeni həm forma, həm də dil baxımından meyxana Qurbanidən gətirilən misala yaxındır.

Göründüyü kimi, 3-4-4-4 bölgülü heca vəznindən istifadədə də meyxana məhz aşiq sənəti ilə kəşifdir.

Qan Turalı meyxananın bizə məxsus olmadığını bu sənətin yaşının bir əsrdən artıq olmaması və digər türk xalqlarının heç birində rast gəlinməsi ilə əsaslandırmağa çalışır. Öncə onu deyək ki, meyxananın tarixi hələ köklü araşdırılmayıb, ona görə də bu sənətin tarixinin bir əsrdən öncəyə getmədiyini qəti söyləmək olmaz. Amma hətəta bir əsr öncə yaranmış olması belə meyxananın bizə yad olmasını deməyə əsas vermir. Hər bir dövrdə yeni sənət növləri yarana bilər. Bəyəm dünyaca məşhur rep sənəti cəmi 50 il öncə yaranmayıbmı? Əksinə, meyxananın bir əsr öncə

Meyxana bizə yaddırımı?

Qan Turalının meyxana haqqında fikirlərinə cavab

nin bir bəndinə baxsaq bunu əyani şəkildə görə bilərik:

**Duma kimi/4 qatarından/4 qalmısan/3,
Qərib-qərib/4 min xəyalə/4 dalmısan/3,
Makedonu/4 dərdə-qəmə/4 salmısan/3 (2),**

**Çağırıldı el/4lər, gedərəm/4 davaya/3,
Ol mənə dil/4bər, gedərəm/4 davaya/3.**

Şirvan aşiq havası üstündə oxunan məşhur mahnıdan aşağıdakı parçanın nəinki ritmi, hətta musiqisi də yuxarıdakı meyxananın son iki misrasının musiqisi ilə eynidir:

**Qardaş bu cey/4ranı hardan/4 almısan/3,
Aldadıb, al/4dadıb tora/4 salmısan/3...**

Şirvan aşiq havaları üstündə oxunan digər mahnılara da baxaq:

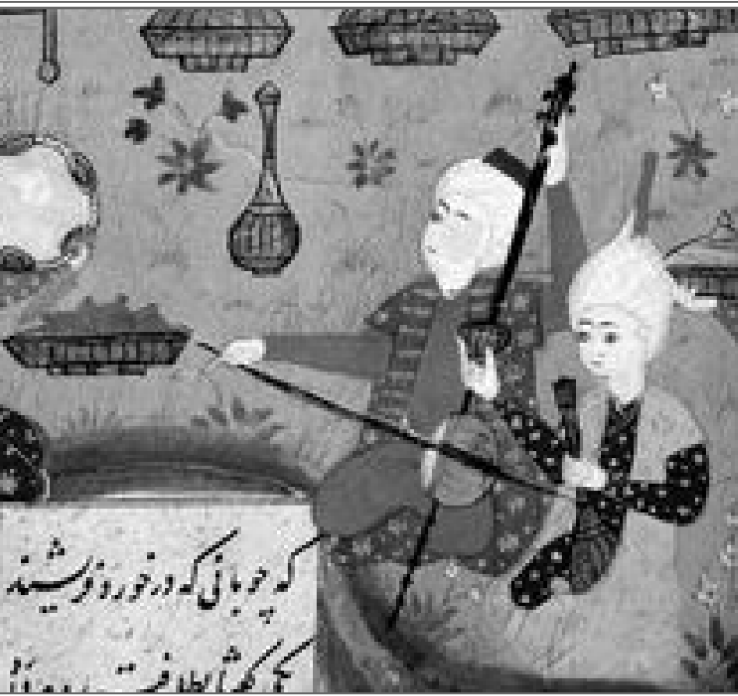
**Bilirsənmi/4 səndən niyə/4 küsmüşəm/3,
Baxmadın ü/4zümə sizə/4 gələndə/3...**

**Dil aç telli/4 sazım Şirva/4nelində/3,
Gəl gedək Qa/4zağa bir sa/4lam verək/3...**

Cilməlib/4 nə qarşımda/4 dur-

nin bir bəndinə baxsaq bunu əyani şəkildə görə bilərik:

**Duma kimi/4 qatarından/4 qalmısan/3,
Qərib-qərib/4 min xəyalə/4 dalmısan/3,
Makedonu/4 dərdə-qəmə/4 salmısan/3 (2),**

nin böyük əksəriyyəti 8 və 11-hecalı şeir üzərində oxunur. Təsədüfi deyil ki, aşıqlarla meyxanaçıların 8 və 11-hecalı ölçüyə əsaslanan ritmik aşiq havaları üzərində bəda-hətən deyişmələrinin də şahidi olmuşuq. Belə olan halda bu iki sənətin biri-birinə bağlılığını necə inkar etmək olar?

Qan Turalı meyxananın folklorumuza yad olduğunu göstərmək üçün Qurbaninin qoşmasından bir bəndi və Füzulinin qəzəlindən bir beyti misal gətirir:

**Qurbani der, könlüm bundan sayırdı,
Nə etmişəm, yarım məndən ayırdı?!
Ayrılcıqı çəkib boynu əyirdi?!
Heç yerdə görmədim düz bənövşəni.**

Qurbani

**Eylərəm bixud fəqan, gördükcə kuyin itlərin,
Aşına razi-nihanın aşınadən saxlamaz.**

M.Füzuli

Onu da qeyd edək ki, meyxanaçıların meyxananı bəzi əruz qəlibləri üstündə də deyirlər. Lakin onlar əruz qəlibinin yalnız bölgülərini götürüb ondan heca vəznini kimi istifadə edirlər. Yeni əruz qəlibinin tələb etdiyi uzun və qısa hecaların dəyişməz ardıcılığını gözləmir. Çünki, əruz şifahi yaradıcılığa xas vəzn

məhz Abşeronda, türkcə danışan insanın arasında yaranması məhz türk kultürünə aid olmasını deməyə əsas verir. Qan Turalının iddia etdiyi kimi, meyxana farslara məxsusdursa, niyə bu gün farslarda meyxana və ya ona bənzər bir sənət növü yoxdur? Meyxananın digər türk xalqlarında olmamasında da qeyri-adi heç nə yoxdur. Türk xalqlarının ortaq kultür nümunələri ilə yanaşı, ayrı-ayrı türk xalqlarının sifətli özünəməxsus sənət nümunələri də ola bilər.

Meyxananın kökünü araşdırıldıqda aşiq sənətinə baş vurmamaq mümkün deyil. Çünki, yuxarıda da sadaladığımız kimi, meyxana ilə aşiq sənətinin bir çox ortaq cəhətləri (şeir forması, ritm, musiqi, bəda-hətən deyişmə) var və bu da həmin sənətlər arasında bağlılığı danılmaz edir. Meyxananın qədim və ya yeni sənət olmasından, digər türk xalqlarında olub-olmamasından asılı olmayaraq, bu sənətin aşiq sənəti ilə bağlılığı faktı onun məhz türk kultürünə aid olduğunu deməyə tam əsas verir.

Qan Turalının dediyinə görə, guya Azərbaycan Respublikasının əhalisinin əksər hissəsi meyxananın varlığından ancaq son illərdə xəbər tutub. Mən özüm Bakıdan xeyli aralı bölgədə doğulmuşam. Gözümü açandan da ətrafımda uşaqdan böyüyə hamı tərəfindən hələ əfirlərə çıxmayan meyxana tənini, sevilib, dillər əzbəri olub. Hətta el arasında bəda-hətən söz qoşanlara da rast gəlmişəm. Meyxana bu xalqın ruhuna yad sənət idisə bəs necə oldu ki, bu sənət əfirlərə çıxan kimi sürətlə populyarlaşmağa başladı, Azərbaycanın bütün bölgələrindən meyxanaçılar yetişdi?

Meyxanada mövzu məhdudliyyəti yoxdur, əyləncə, satira, tərifi, vətənpərvərlik, əxlaq, gözəlliklərin tərənnümü və s. istənilən mövzuda meyxana deyilə bilər, eyni zamanda meyxana demək üçün heç bir musiqi aleti vacib deyil. Məhz bu cəhətləri də meyxananın inkişafı üçün geniş imkanlar açır. Hesab edirəm ki, meyxananın xalq sənəti növü kimi bundan sonra da yaşaması və inkişafı labüddür və buna qarşı çıxmağın heç bir əsası yoxdur.

Ay qonaq/3, bir bəri bax/4, gör necə dil/4/bər oynayır/4.

Gül zərif/3 dəstə dərib/4 dəstində gül/4/lər oynayır/4.

Naz ilə/3 ağ üzünə/4 düzübdür tel/4/lər oynayır/4,

Səsinə/3 həvəsinə/4, car çəkib el/4/lər oynayır/4.

Aşiq Xeyyat Mirzə

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur